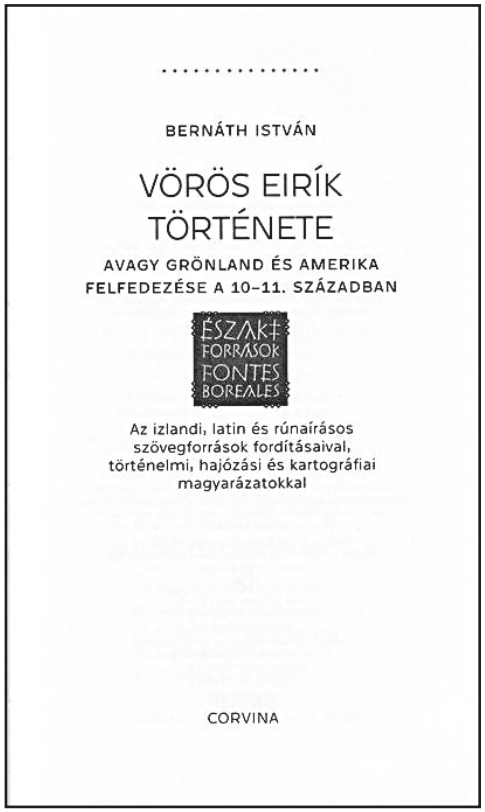
VÖRÖS EIRÍK TÖRTÉNETE
HÁROM IZLANDI SAGA
262 és 175 oldal (Budapest, 2018 és 2019, Corvina /Fontes boreales/)

A Corvina kiadó 2015-ben elindított egy könyvsorozatot, melynek kötetei az izlandi *saga* irodalom alapvető fontosságú írásait tartalmazzák. Az elmúlt évtizedekben – beleértve az úgynevezett rendszerváltás előtti évtizedeket is – elszórtan napvilágot látott egy-egy óizlandi *saga* vagy részlete, azonban a Corvinának köszönhetően rendszeresen, igényes, szép kivitelű kötetekben most először olvashatók az európai hagyomány, történelem és kultúra egy bizonyos értelemben periférikusnak mondható, ám lényeges területéről származó régi írások.

„Északi források", szól a sorozatcím, és ez sokat elárul az egyes kötetekben szereplő történetek jellegéről, jelentőségéről. Forrásokról van szó, tehát e könyvek autentikus anyagokat tartalmaznak az észak-európai normannok, ezen belül legfőképpen az izlandiak világáról. A *saga*k fordítása a 2012-ben elhunyt irodalomtörténész, a németalföldi és skandináv irodalom kutatója, Bernáth István munkáját dicséri. Az új kiadások Bernáth fordításait felhasználva készülnek, de időközben bekövetkezett halála miatt az egyes kiadásokhoz fűzött jegyzeteket már nem minden esetben tudta ő maga elkészíteni. Mindazonáltal az eddig megjelent öt kötet gördülékenyen olvasható, nemcsak a külcsín, hanem a nyelvezet is egységes. Mivel az első *saga*król már esett szó a *Magyar Hüperión* folyóirat lapjain (2017. tavasz, 16. szám), most főként az utóbb megjelent két kötetre összpontosítunk.

Önmagában véve nagy élmény ezeréves történeteket olvasni, bepillantást nyerni szinte teljesen elfeledett korok emberének mindennapjaiba, de hogy milyen mélységekig lehet eljutni egy régi írás olvasása közepette, az magán a szóban forgó forráson, a fordítás elevenségén valamint – nem utolsó sorban – az olvasó intuícióján múlik. Amennyiben az utolsó feltétel fennáll, az olvasó képes lehet kiszűrni a lényeges pontokat ezekből a történetekből, mivel a források eredetiek, esetünkben pedig a fordítás, a tolmácsolás közel tudja hozni a témát a befogadóhoz.

Ami az észak-európai, ezen belül a skandináv embert és vidékét illeti, érdemes Hamvas Béla fontos könyvét, a *Magyar Hüperion*t idézni, ezen belül is az öt géniuszról szóló értekezésének idevonatkozó sorait. Ugyan Hamvas az öt géniusz kapcsán a magyar ember, a magyar táj vonatkozásában említi azokat a géniuszokat, amelyek a magyarság minőségét, általános karakterisztikumát kialakították, arra eleven hatással voltak/vannak, az, amit konkrétan az

északi géniuszról vagy másképpen fogalmazva ősalakzatról ír, máskülönben is érdekes, ha egyes pontjai vitathatók is. Azt mondja: „Észak – provinciális életrend, természetközelség, önálló kultúra nélkül, félműveltség, laza szociális kapcsolatok, melankólia, gyakorlatlanság, szekták, irrealitás." A felsoroltak közül jó néhány szempont vonatkoztatható a skandináv népekre, de ami a konkrét időszakot illeti, a vikingkorszakot, melyre az izlandi *saga*k történései is esnek, kiegészítéseket kell tenni.

Néhány mozzanat vissza-visszatér e könyvek eseményeiben, akár Vörös Eirík történetét, akár a sorozat ötödik kötetében szereplő rövidebb *saga*kat vesszük alapul. Ezek közé tartozik a szabadságszeretet, ami mind a germánságra, mind az akkori/ottani néplélekre jellemző volt, s ami valamennyi történet kiemelt motívuma. Ez a szabadság, mely szerves része a skandinávok géniuszának, a viking kor összetett eseményláncolatában mintegy kicsúcsosodott. Természetesen megvoltak a normann kirajzásnak – a *vik* szó jelentése kihajózás – a maga gyakorlati és szükségszerű okai, azonban ha valaki egy jelenség vagy történés mögött csak annak praktikus mozgatóit látja, megfosztja önmagát attól, hogy mélyebb értelmi rétegek táruljanak fel számára. Márpedig ezeknek az izlandi történeteknek éppen az az egyik legfontosabb értelme, hogy meglássuk benne az európai ember ősmotivációit…

A *saga*k szinte mindegyikében gyilkosságok történnek – *„parasztok gyilkolódznak"*, szól a sommás ítélet arról, hogy mi lenne ezen művek lényege –, ám ezeken az eseteken keresztül, mindazon történéseken át, amelyek e tettek következtében hullámzásnak indulnak, rá lehet látni a szinte csak születendő Európa kirajzolódóban lévő körvonalaira. Látjuk az Izlandon, majd Grönlandon lábukat megvető, az elemekkel, nehézségekkel bátran birokra kerülő férfiak elszántságát, akaraterejét, a becsület, az adott szó, a segítőkészség fontosságát, mely tulajdonságok, értékek egy része a mai ember előtt már szinte teljesen ismeretlen.

Mai szemmel nézve különösnek tetszhet, hogy az emberi életet abban az időszakban egészen más mércével mérték. Ugyan olcsónak, súly nélkülinek tűnhet, hogy egy megölt ember életét kiegyenlítettnek tekintették, ha a gyilkos fizetett a családnak tettéért, sokszor látjuk, hogy az akkori ember a becsületet – hogy ne tekintsék gyávának, meghunyászkodónak – sokkal többre tartotta a puszta életnél. Mennyire eltér ez a létszemlélet a felettébb álságos, liberális „legfőbb érték az ember" üres lózungjától!

Ugyan a skandináv embert általában zárkózottnak, befelé fordulónak tartják, és a társadalmi élete valószínűleg nem volt olyan sokszínű, mint ahogyan az emberek az európai kontinens délibb részein éltek, a társadalmi betagozódás, az, hogy a társadalom részei voltak, nagy fontossággal bírt. Aki gyilkosságot követett el, azt legsúlyosabb büntetésként kitaszították, vagyis onnantól kezdve nem élvezte a közösség védelmét, következésképpen haragosai, ellenségei büntetlenül megölhették. Ez önmagában elég annak alátámasztására, hogy ugyan a társadalmi viszonyok talán nem voltak nagyon bonyolultak, abból teljesen kivonulva aligha lehetett élni. A társadalmi lét egy jellegzetesen skandináv/izlandi arculatáról lehet beszélni.

A fentebb említett szabadságszeretet, szabadságvágy a *sagák* egyes alakjaiban, kiváltképp Vörös Eiríkben olyan tényezővel fonódik össze, ami magának az európai embernek, jelesül a nyugati embernek alapvonása. Arról a vonásról van szó, ami a hódítás, a kalandozás, a felfedezés, az új földek felkeresése, a távolság legyőzésének aktusában ölt testet. Igaz, Eirík valamint apja, azért kényszerül távozni Norvégiából, mert erőszakos természetük következtében nem volt tovább maradásuk, azonban Eirík útjában – melynek során a legvadabb vizeken hajózva a teljes ismeretlenség felé halad, soha nem tudhatja, mit hoz a következő pillanat – nem nehéz felismerni azt a szüntelenül sürgető felfedező szellemet, ami a nyugati embert mindig is mozgatta. És ez a szemlélet az akkori férfiak jelentős részét áthatotta abban a régióban. Szűzföldek feltörése, meghajlítani a velünk szemben ellenséges erőket, a káoszt kozmosszá alakítani – még ha ez a kozmosz nem sokkal verőfényesebb, mint amikor káosz volt –, nos, e mögött ott látjuk a nyughatatlan fausti lelket.

Európa északi peremén (Vörös Eirík Grönlandon telepedett le) e *sagá*kból olyan nép és néplélek bontakozik ki, amely Európa, az európai ember ősalakját, ősmintáját tárja fel; a szinte csak kibontakozóban lévő Európát látjuk, amely formálódik, alakul, s ennek egy vezérmotívuma a hagyománycsere, amikor is a régi pogány világot lassanként felváltja az Európát hamarosan szellemi egységbe foglaló kereszténység. A *Vörös Eirík történet*éből kiderül, hogy az első püspökök érkezése és a kereszténység felvétele mindkét részről komoly nehézségekkel, traumákkal járt. Ez a rendkívüli jelentőségű átrendeződés, a szellemi horizont megváltozása akkor is kardinális jelentőségű, ha az ötödik kötet három történetében szinte egyáltalán nem esik szó Istenről vagy istenekről.

A *sagá*k hőseiben legtöbbször megfigyelhető valami, amit talán a „primordialitás" kifejezéssel lehetne leírni. Attitűdjeik, magatartásuk, tetteik a határhelyzetekben sokszor olyan elementaritásról árulkodnak, amelyet nem fojtogatott a modern világban ma ismert jogászkodó csűrés-csavarás. Ezzel párhuzamosan feltűnő a történetek szereplőinek az események kedvezőtlen fordulataihoz való hozzáállása. Halálos csapás elszenvedése közepette is szenvtelenül tudja megjegyezni az érintett: *„így kellett történnie."* A sorshoz, a halál-

hoz való ilyetén hozzáállás, ez a kemény, szinte konok szembenézés egyfajta sztoicizmust feltételez. Nyilvánvalóan nem a sztoikus filozófusok cizellált szemléletéről, kidolgozott korpuszáról van szó, de egy komor északi *amor fati* kiolvasható e hideg, már-már érzelem nélküli sorselfogadásból.

Az ötödik kötet harmadik története *(Bandamanna saga)* tartalmaz néhány elemet, amely már egy továbbfejlődő félben lévő társadalmat mutat, amennyiben az agg főhős fia perében kimutatott jogi ismeretei túlmutatnak a korábbi törvénykezési eljárások során tapasztaltakon. Ez a *saga* elég messze van attól a valóságtól, amely Vörös Eirík küzdelmeit taglalja az elemekkel és a meghódítandó távolsággal; az öreg Ófeig jogi magyarázatai, logikus okfejtése egy újabb világ felé vezető út lépéseként értelmezhetők.

Tradicionális szempontból fontos, hogy lássuk e történetek azon rétegeit, amelyek közelebb vihetnek a lényeghez, akár az európai sors megértéséhez is. Ezek a *saga*k – remélhetőleg további kötetekkel – remek alapanyagot nyújtanak az elmélyüléshez.

M. P.

MANU TÖRVÉNYKÖNYVE

375 o. (Budapest, 2019, L'Harmattan Kiadó)

Minden kultúrában van valami egyetemes. Habár az írott és íratlan szabályok, amelyek meghatározzák, a nemzeti sajátosságokhoz, illetve a térbeli és időbeli körülményekhez igazodnak, egyszersmind egy általános lelkületet vagy szemléletmódot is kifejeznek, ami az előbbiektől független, s így mintául szolgálhat, ha érdemes erre, más korok és kultúrák embere számára. Egy ilyen mintát mutat fel a *Manu Törvénykönyve (Mánava Dharmasásztra)*, amely teljes terjedelemben tavaly jelent meg először magyar nyelven (két különböző fordításban, a L'Harmattan valamint az Édesvíz kiadó gondozásában – ismertetőnkben az előbbire fogunk hivatkozni).

A *Törvénykönyv* erkölcsi-jogi és rituális vonatkozásban a hinduizmus egyik legfontosabb szentszövege. Indiában egészen a közelmúltig általános tekintélynek örvendett, emellett a hindú társadalom szervezőelveinek európai megismerésében is jelentős szerepet játszott. Az elsők között fordították le szanszkritból nyugati nyelvekre (az angol kiadás 1794-ben, a német 1797-ben, a francia 1833-ban jelent meg). Magyarra először Büchler Pál marosvásárhelyi főgimnáziumi tanár ültette át – szintén eredeti nyelvből – a könyv közel egyharmadát (*Manu törvényei. Mānava Dharmaśāstra*. Budapest, 1915, Benkő Gyula Császári és Királyi Udvari Könyvkereskedése). Ezt követte jóval később, 1965-ben Töttössy Csaba szemelvénygyűjteménye (*Manu törvényeiből*. In Harmatta János [szerk.]: *Ókori keleti történeti chrestomathia*. Budapest, 1965, Tankönyvkiadó, 370–374. o.), majd 2003-ban Dezső Csaba részleges fordítása (Az ókori India. In Jany János [szerk.]: *Szemelvények az ókori Kelet jogforrásaiból. Válogatás az ókori Irán, India és Kína jogemlékeiből*. Piliscsaba, 2003, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 51–98. o.), aki a L'Harmattan általi 2019-es teljes kiadás megjelentetésében is szerepet vállalt a fordítás szakmai ellenőrzésével.

A mű szerzője a hagyomány szerint Manu, a *„magától született", „meg nem nyilvánuló"* Teremtő *(Brahmá)* fia, aki maga is teremtő, és a tíz nagy bölcs, a lények urainak atyja (25. és 29. o.). A tudományos megközelítés értelmében a szöveg valószínűleg a Kr. u. 2–3. században nyerte el végső formáját, és nem egységes alkotásról, hanem a korabeli brahmanikus tradíciók egyfajta gyűjteményéről van szó. A könyv első fele (2–6. fejezetek) az egyén számára társadalmi rendjének és aktuális életszakaszának megfelelő rituális kötelezettségeket és erkölcsi szabályokat írja